

РОЛЬ ТРАНСФЕРУ ЗНАНЬ У ФОРМУВАННІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інтелектуальна складова освітньої діяльності закладу вищої освіти (ЗВО) полягає в необхідності постійного вдосконалення освітнього процесу на базі використання освітніх інновацій («освітніх, навчальних, виховних, управлінських» технологій (методів, моделей), освітніх та технічних рішень) з метою підвищення якості освітньої діяльності. Вона потребує не тільки інновацій освітніх технологій, але й інновацій самих освітніх знань, їх оновлення та актуалізації, тобто трансферу професійних знань від науки-виробництва до освіти.

Серед етапів такого трансферу: створення або отримання нових професійних (наукових, інженерних, організаційних) знань; адаптація нових професійних знань до навчального процесу; впровадження та регулярне використання нових освітніх знань; їх поширення. Трансфер професійно-освітніх знань разом із трансфером технологій становлять систему трансферу знань для ЗВО.

Якість та новизна освітньо-професійних знань, перш за все знань науково-педагогічних працівників (НПП), забезпечують якість освітнього (навчального) процесу. Здатність НПП ці знання використовувати, нарощувати та оновлювати забезпечує появу нових інтелектуальних людських активів в особі здобувачів вищої освіти та інтелектуальних активів самого навчального закладу (академічної репутації, ділових зв'язків). Поява останніх у складі інтелектуального капіталу ЗВО підвищує результативність використання інтелектуальних активів, тим самим створюються передумови для капіталізації освітньої діяльності в результаті розширення комерційних партнерських та інноваційних проєктів із бізнес-структурами, збільшення комерційних замовлень на освітні послуги та надходжень до сталих фондів (ендаумент-фондів).

Ураховуючи важливість трансферу освітньо-професійних знань, університети погоджуються на некомерційний трансфер професійних знань, ризики комерціалізації освітніх послуг та незначну роль комерційного трансферу технологій у порівнянні з корпораціями. Вважається, що некомерційний трансфер дозволяє здійснювати паритетний обмін знаннями, за результатами якого університети краще усвідомлюють потреби бізнесу в освітніх послугах та роблять доступнішими інтелектуальні активи для бізнесу. У такій ситуації більшого значення набувають колаборативні проєкти та контрактні дослідження загального або соціального напрямку [1], мобільність НПП та їх досвід роботи в промисловому

та державному секторі [2], розвиток неформальних мереж та інформаційних каналів, аутсорсинг, едвайзінг та консультування [3]. У результаті такого некомерційного трансферу вища освіта отримує нові професійні знання від науки та виробництва, далі адаптуючи та використовуючи їх в освітньому процесі ЗВО вже на комерційній основі, надає освітні послуги, тобто здійснює комерційний трансфер освітніх знань.

Саме зазначена обставина лежить в основі рішень урядів різних економічно розвинутих держав про поступове відмовлення від безкоштовного надання вищої освіти. Так, досвід багатьох університетів США та інших країн демонструє, що оплата освітніх послуг закладам вищої освіти є, по-перше, важливим джерелом фінансування навчальних закладів; по-друге, стимулом для студентів ефективно і швидко вчитися, а державна політика переносить акцент на довгострокові позики, а не на дотації-стипендії студентам [4].

Результативність трансферу професійно-освітніх знань та якість освітньої діяльності спираються на академічну свободу НПП і повну автономію самих закладів освіти. У процесі такого трансферу досягається стратегічна мета освіти – забезпечення конкурентоздатності вітчизняного фахівця на ринку праці. Результативність саме некомерційного трансферу на етапах створення нових професійних знань та їх впровадження в освітній процес визначає результативність його комерційних етапів – використання та поширення освітніх знань через надання платних освітніх послуг – та виконання головного суспільного завдання – формування інтелектуально та соціально розвинутої молоді.

Як показує практика вітчизняних ЗВО, вони віддають перевагу трансферу професійно-освітніх знань у порівнянні із трансфером технологій. Такий підхід до капіталізації інтелектуальної діяльності реалізується при інноваційному розвитку сфери вищої освіти на концептуальних засадах, що запропоновані Б. Кларком та передбачають трансформацію традиційних університетів у підприємницькі. Останні орієнтовані на внутрішньо-університетську підприємницьку діяльність на базі інноваційних структур постійного типу.

Інший підхід до капіталізації інтелектуальної діяльності підприємницьких університетів зосереджується на комерційному трансфері технологій та зовнішньому підприємстві. Він

базується на використанні концепції Г. Іцковица – концепції інноваційного розвитку суспільства за моделлю «потрійної спіралі», у якій ядром інновацій у суспільстві стає університет. Її реалізація вимагає створення національної системи інноваційного розвитку в державі. На думку Г. Іцковица, пострадянські країни можуть забезпечити ефективність співпраці закладів освіти і науки або створенням мережевих структур між всіма освітніми та науково-дослідними установами, або їх об'єднанням під егідою університетів. Обидва кроки потребують критичної маси ресурсів як у державному, так і в приватному сектору, що має свої обмеження в сучасній економічно-політичній ситуації в Україні. Але проблемною в цьому питанні є функція держави в особі владних структур, яким необхідно створити систему ефективного державного регулювання умов академічного підприємництва та охорони прав інтелектуальної власності, заздалегідь розробити засади для створення відповідних організаційних та структурних інституцій для установ освіти і науки.

На сьогодні система інноваційного розвитку економіки України за моделлю «потрійної спіралі» поки що сформована частково або знаходиться в процесі обговорення, тому капіталізація як освітньої, так і наукової діяльності вітчизняних ЗВО залежить від внутрішніх можливостей самого закладу. А реальний зв'язок освіти з наукою простежується тільки в отриманні нових професійних знань із наукової сфери через результати проведення комерційних прикладних досліджень або виконання спільних із промисловим сектором проєктів. За таких обставин капіталізація людських інтелектуальних активів відбувається тільки частково (за окремими групами НПП) та супроводжується здебільшого розвитком інноваційного капіталу у вартості зареєстрованих прав на об'єкти інтелектуальної власності.

На відміну від постійних відкриті інноваційні структури в організації освітньої та наукової діяльності, розширюючи та постійно змінюючи коло учасників, створюють умови для більшої капіталізації людських інтелектуальних активів, що супроводжується розвитком не тільки інноваційного капіталу, але й капіталу відносин (нових колективних знань у вигляді колективних (особистих) зв'язків та каналів інформації, що з'являються в процесі інтелектуальної співпраці та проявляються в укладанні контрактів (на надання освітніх послуг), угод (франшизних, ліцензійних), в отриманні державних та приватних грантів, у надходженнях до благодійних та ендавмент-фондів, збільшенням доходності освітньої діяльності у зв'язку із збільшенням слухачів).

Для представників академічного середовища визначальним є суспільне визнання, усвідомлення своєї суспільної ролі в продукуванні-поширенні знань та збереженні університетських традицій, що проявляється в спротиві до втручання капіталу до наукової та освітньої діяльності, у критичному

ставленні до впливу законів підприємництва та бізнесу на діяльність університету, у недовірі до результатів загальних проєктів. Такі настрої та негативне ставлення до зрощення фінансового та інтелектуального капіталів у сучасному розвитку соціально-економічних відносин українського суспільства є невинуватими та пояснюються побоюваннями втрати академічної (творчої) свободи, відсутністю колективного та індивідуального досвіду, інституційних структур та законодавчої бази для впровадження принципів повної автономії ЗВО.

Опираючись на результати досліджень зі стимулювання інтелектуальної праці в умовах автономізації та виходячи з важливості персоніфікованого інтелекту в розвитку інтелектуального капіталу організації, треба зауважити, що право на академічну свободу НПП («свободу слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення та використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом про освіту») постає одним із чинників розвитку власного та залученого інтелектуального капіталу ЗВО.

Право на свободу слова та думки передбачають в умовах демократії виконання зобов'язань. Право НПП на академічну свободу пов'язане із зобов'язаннями виконання «етичних принципів та правил академічної доброчесності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових (творчих) досягнень» (ст. 42 Закону України «Про освіту»). Таким чином, впровадження принципів університетської автономії ЗВО разом з академічною свободою його НПП стає передумовами для розвитку унікального інтелектуального капіталу, у створенні відповідних організаційних структур та нарощуванні інтелектуальних активів як засобів досягнення стратегічних цілей управління освітньо-науковою діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Perkmann M. University–industry relationships and open innovation: Towards a research agenda / M. Perkmann, K. Walsh // *International Journal of Management Reviews*. – 2007. – Vol. 9 (4). – P. 259–280.
2. Doloreux D. An empirical study of university spin–off development / D. Doloreux, M. H. Gübeli // *European Journal of Innovation Management*. – 2005. – Vol. 8 (3). – P. 269–282.
3. Amara N. Faculty consulting in natural sciences and engineering: Between formal and informal knowledge transfer / N. Amara, R. Landry, N. Halilem // *Higher Education*. – 2013. – Vol. 65 (3). – P. 359–384.
4. Clark Burton R. *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformations*. – Oxford: Pergamon Elsevier Science, 1998. – 180 p.